

Posudek oponenta na diplomovou práci

Název práce: **Analýza současného stavu detekce ohrožení dětí v rámci rodiny**

Autorka: Bc. Nikola Sochová

Oponent: Mgr. Veronika Šporclová, Ph.D.

PŘÍNOSNOST TÉMATU

O důležitosti a přínosnosti tématu, kterým se autorka ve své diplomové práci zabývala, nelze pochybovat. Je bez debaty velmi zásadní věnovat se dětem, jejichž vývoj v různých oblastech může být ohrožený dysfunkčním rodinným prostředím, nebo je toto prostředí pro dítě až život ohrožující. Je efektivnější věnovat pozornost prevenci než řešení krizových situací. Proto snahu odhalit markery a signály, které mohou poukazovat na zanedbávání nebo týrání dítěte vnímám jako užitečnou a chválnou.

CÍL PRÁCE

Výzkumnou otázkou dle autorky je ověření současného stavu schopnosti detekce ohrožení dětí. Zaměřuje se na klíčové signály, kterým by osoby přicházející s dětmi do kontaktu, měly věnovat pozornost. Prostřednictvím kvantitativní analýzy dat (obsahová analýza) autorka rozlišuje signály, které jsou rodinami i institucemi dobře identifikovatelné; signály, které jsou odhaleny po upozornění druhou osobou, a signály, které mohou být ohrožující, ale okolí je neidentifikuje ani je za ohrožující nepovažuje.

Cíl práce vypadá velmi slibně a užitečně i pro širší aplikaci, např. pro edukaci osob v blízkosti dětí, ale také škol a dalších institucí. Po důkladném přečtení výsledků i závěrů diplomové práce se domnívám, že tento příslib nebyl plně naplněn. Autorka čerpá data a informace z výzkumu DKC podpořeného Nadací Sirius, na který se opakovaně odkazuje (některé informace, které by měly být součástí vlastního výzkumu, jsou uvedeny v příloze jako součást závěrečné zprávy k výzkumu DKC). Ve vlastní diplomové práci zaznamenávám méně angažovanosti autorky.

FORMÁLNÍ STRÁNKA

Předložená práce obsahuje 103 stran textu včetně seznamu literatury. Příloženo je 5 příloh čítající celkem 31 stran. Seznam literatury je dostačující, autorka vychází z tuzemských i cizojazyčných (anglických) zdrojů. Přestože jsou některé publikace věnované dané problematice klíčové a průkopnické (např. práce Dytrycha, Dunovského a Matějčka), bylo by vhodné v diplomové práci uvádět i nové poznatky týkající se tématu. Práce je tradičně rozdělena na teoretickou a praktickou část, obě části jsou vzájemně propojeny.

TEORETICKÁ ČÁST obsahuje 4 hlavní, logicky na sebe navazující hlavní kapitoly. Autorka zde definuje základní pojmy (ohrožené dítě, syndrom CAN), které následně rozvádí. Zabývá se rizikovými faktory, které mohou vést k ubližování dítěti, věnuje se faktorům na straně dítěte, rodičů, neopomíjí také širší prostředí. Ve třetí kapitole popisuje možné signály, jichž si mohou osoby či instituce přicházející s dítětem do kontaktu všimnout a odhalit tak dítě v ohrožení. Poslední kapitola teoretické části je věnována možným dopadům a důsledkům na vývoj dětí vyrůstající v ohrožujícím prostředí. Zde si dovoluji drobnou spíš češtinářskou připomínku: název kapitoly „Následky ohrožení dětí“ je poněkud méně srozumitelný a sémanticky ne zcela přesný. Vhodnější by se zdálo použít např. „Následky zanedbání péče o dítě“ nebo „Následky vyrůstání v prostředí ohrožující vývoj dítěte“.

EMPIRICKÁ ČÁST, jak je již zmíněno výše, hojně vychází z projektu DKC s názvem „Čím dřív, tím lépe a efektivněji“ – detekce ohrožených dětí a rodin, za podpory Nadace Sirius. Tato podpora proběhla v rámci VII. grantového řízení Nadace Sirius s názvem Včasná pomoc pro rodinu a dítě ohrožení sociálním prostředím. Autorka uvádí, že se podílela na zpracování dat pro následnou analýzu, se kterými Dětské krizové centrum dále pracovalo pro vlastní výstupy v rámci projektu. Ačkoliv autorka uvádí, že pro účely

diplomové práce získaná data zpracovala samostatně s pomocí kvantitativní obsahové analýzy, v další části se dozvídáme, že „Jednotlivé fáze obsahové analýzy..... nebyly součástí vlastní analýzy dat v rámci diplomové práce“, proto je jim věnována pozornost v Příloze 3. Také později v práci se autorka opakovaně odkazuje na závěrečnou zprávu řešitelky projektu (Andrtová, Dušková, 2021) – jedná se např. o interpretaci výsledků výzkumu uvedených v závěrečné zprávě, ze kterých autorka čerpala; o předložení výsledků, které „*jsem dostala po sloučení všech skupin dohromady*“. **Mohla by proto autorka při obhajobě blíže představit svou vlastní práci na výzkumu předloženém v diplomové práci a v čem se liší od realizovaného projektu?**

Cílem práce je odhalení signálů, které mohou vést k včasnému odhalení ohroženého dítěte. Data, která měla autorka k dispozici, zpracovala kvantitativní obsahovou analýzou, uvádí je v přehledných grafech i tabulkách. Do výzkumného souboru bylo zařazeno 109 dětí, přičemž při analýze dat v několika zkoumaných oblastech (oblast psychického týrání a zanedbávání, sexuálního experimentování, ohrožení domácím násilím, ohrožení konfliktním prostředím, rizikové chování dětí) autorka uvádí nedostatečný počet respondentů a nemožnost výsledky generalizovat. Výsledky výzkumu prokázaly schopnost rodičů i institucí odhalit výraznější signály způsobené viditelným poškozením na těle, nebo nestandardním, věku nepřiměřeným chováním a narušenými vztahy k rodičům nebo vrstevníkům. Naopak internalizované signály (nízké sebehodnocení, dysforie, úzkostné stavy, nejistota, apod.) zůstávají často skryty, nebo nemusí být považovány za možný marker ohroženého dítěte. Autorka se snažila také odhalit signály shodné pro různé typy ohrožujícího chování, kterému je potřeba věnovat pozornost (např. sdělení dítěte, poruchy nálad, problémy se sebepojetím, auto a hetero agrese).

Při popisu sběru dat (Příloha č. 3) je uvedeno, že se zkoumaly signály, které sdělila osoba žádající o péči (dítě, rodiče či jiné o dítě pečující osoby) nebo instituce (policie, OSPOD, škola, jiná instituce). Následně probíhal rozhovor s pečujícími osobami, který se zaměřoval na potvrzení referovaných signálů, resp. dalších rizikových signálů ohroženého dítěte odhalených odborníky v Dětském krizovém centru. **Jak mohl tento fakt (zachycení signálů ze strany instituce, ale jeho neodhalení či popření ze strany pečující osoby) ovlivnit výsledky výzkumu?**

DISKUSE

V diskusi autorka reflektuje závěry proběhlého výzkumu, zde opět odkazuje na realizovaný projekt DKC. Nepochybně závažným zjištěním, který autorka uvádí i na základě porovnání s výsledky jiných studií s podobným záměrem nebo statistických údajů institucí, je nedostatečná informovanost veřejnosti o problematice ohrožených dětí a nutnost věnovat této oblasti větší pozornost. V podkapitole „Limity výzkumu“ autorka ihned navazuje pojednáním o teoretické části. Pravděpodobně měla autorka na mysli „Limity práce“, nikoliv pouze výzkumu. V této podkapitole ovšem oceňuji strukturovanou a bohatou diskusi zaměřenou na odhalení faktorů, které mohly výsledek výzkumu ovlivnit. Některé otázky, které čtenáře při čtení práce napadají, jsou zde zodpovězeny, některé, věřím, autorka dovysvětlí v rámci obhajoby.

CELKOVĚ

Autorka předkládá práci, která se věnuje velmi praktickému a užitečnému tématu s velkým potenciálem pro praktickou aplikaci. Autorka ve své práci postupovala strukturovaně, práce je čtivá s malým množstvím překlepů či gramatických chyb (na některé nepřesnosti jsem poukázala výše v posudku, zde ještě drobná připomínka na správné psaní slova „nestandarDně“). Autorka se po celou dobu drží zadaného tématu, teoretická i praktická část jsou vzájemně propojeny. Ocenila bych, kdyby v teoretické části byly zmíněny novější poznatky týkající se syndromu CAN – např. **psychodiagnostický pohled a zařazení syndromu CAN v diagnostických manuálech (ICD 10, ICD 11, DSM 5), představení termínu**

„adverzní dětské zkušenosti“ a jejich vliv na vývoj mozku, nejnovější poznatky z oblasti neuropsychologie. Na definované výzkumné otázky autorka odpovídá, ale časté odkazování na projekt realizovaný DKC evokuje dojem, že vlastní a samostatná práce autorky diplomové práce je menší, než by práce tohoto typu požadovala. Věřím, že v rámci obhajoby autorka tento nesoulad vysvětlí.

Předloženou práci **doporučuji k obhajobě** a s ohledem na výše uvedené (závažnější) nedostatky hodnotím **CHVALITEBNĚ - DOBŘE**.

Další podněty/otázky k obhajobě:

- v práci je uvedeno: „...učitelé či ředitelé škol mohou pociťovat rozpor mezi touto (=ohlašovací) povinností a potřebě zachovat si u dítěte důvěru, že to nikomu neřeknou, požádá-li je navíc o to samo dítě“. Jedná se o častý problém, napadá autorku nějaké řešení, doporučení pro pedagogy a odborníky?
- mohla by autorka zdůvodnit rozdělení signálů do jednotlivých kategorií? Např. u PTSD jsou rozlišeny jednak dílčí symptomy, ale také zvlášť „symptomy PTSD“; podobně u depresivních projevů byly samostatně kódovány dílčí symptomy deprese, ale následně zvlášť signál „deprese“ a „depresivní chování“.
- jaká možná doporučení by mohla směřovat pečujícím osobám, pedagogům či institucím pro odhalení případných internalizovaných (skrytých) signálů, které mohou odrážet změnu v psychickém prožívání dítěte způsobeného chováním okolí, který ohrožuje vývoj dítěte?
- v analýze dat je zmíněno, že ne všechny signály, které byly sděleny, se následně při psychologickém vyšetření potvrdily. Byl tento aspekt nějak v práci zohledněn? Také by bylo vhodné vyhýbat se neurčitým kvantifikátorům „většina se (ne)potvrdila“.

V Praze 16.5.2021

Mgr. Veronika Šporclová, Ph.D.
Katedra psychologie FF UK